

A császári és királyi gyalozezred története 150 évvel ezelőtt kezdődött.¹ A gyalozezredet 1860. február 1-jén alapították meg. A hadfogadó állomás, a hadkiegészítő parancsnokság, a kiképző állomány, az ezredkancellária, a tartalék raktárak, majd fél év elteltével a III. zászlóalj Sopronban nyert elhelyezést. A bevonuló állományt Sopron város, Sopron, Moson, és Vas vármegye biztosította. Az ezred már ott volt a custozzai ütközetben (1866), részt vett a boszniai okkupáció harcaiban (1878). Az első világháború során, 1914–1918. között, a Sopronból indult alakulat Galícia mezőin, a Kárpátok hófedte csúcsain, a moldvai mocsarakban, Doberdó szikláin, a Karsztokon Görznel, és a megáradt Piave folyónál, harcolt. A háborúk során elesett tisztek és katonák emlékét őrzi a Szent Mihály-templom falán elhelyezett tábla, a Deák téren felállított oroszlanos szobor.

Alapítás és a tüzkereztség

A solferinói vesztett ütközet (1859. június 24.) után, a haderőreform keretében Ferenc József osztrák császár már 1859. december 27-én aláírta az új gyalozezredek létesítéséről szóló legfelsőbb utasítást. A hadseregben addig 62 gyalozezred állt hadrendben. Ezt a számot a meglévő ezredek átalakításával, a határőrezredek átszervezésével 80-ra emelték fel. A császári és királyi 76. gyalozezredet a császári és királyi 49. „Hess” gyalozezred II. és III. zászlóaljaiból, valamint a császári és királyi „báró Alemann” gyalozezred II. zászlóaljából állították fel.²

Az új ezred csukaszürke hajtókát, arany (sárga) gombokat kapott. Testvérezrede a székesfehérvári császári, királyi 69. „gróf Jellačić Georg” nevét viselő gyalozezred, amelynek katonái viszont fehér gombokat viseltek. A legénység kétsoros gombos fehér „Waffenrock”-ot, (zubbony) a magyar sorozású ezredekre jellemző macskakörömmel, fekete-sárga vitézkötéssel ellátott, búzavirágkék, szűkített (magyaros) nadrágot hordott. A csákó színe fekete, a császári sassal és fekete-sárga kokárdával volt ellátva. Fegyverzete az 1855 M. Lorenz Wilkinson-típusú gyalogsági puska, bajonettel.

¹ Azon magyar sorozású ezredet nevezték 1882-től háziezrednek, amelyik köthető volt egy adott városhoz. Az ezred más helyőrségbe történő áthelyezés után is egy sorzászlóalj, a hadkiegészítő parancsnokság, valamint a tartalék zászlóalj a nevezett városban maradt.

² Lásd részletesen: Geschichte des K. u. K. Infanterieregiments Freiherr von Salis-Soglio Nr. 76. Sopron, 1910.

A sorállományt Sopron város valamint Sopron, Moson és Vas vármegye biztosította 1882-ig.³ Az ezred első tulajdonosa báró Franz Paumgarten⁴ (1811–1866) altábornagy, valóságos belső titkos tanácsos, a hadidíszítményes Katonai Érdemkereszt tulajdonosa. Báró Franz Paumgarten altábornagyi rendfokozatát 1859. január 5-én kapta, résztvevője volt a solferinói ütközetnek, hadosztályparancsnoki beosztásban. Több külföldi kitüntetéssel rendelkezett, így a porosz Vörös Sas Renddel, a hesseni Lajos Renddel, a páрмаi Konstantin Renddel, a Toszkán Nagyhercegség József Rendjével és a pápától kapott Krisztus Renddel.

Az ezred első kinevezett parancsnoka báró Anton Kleudgen⁵ (1824–1890) ezredes lett. Báró Anton Kleudgen ezredes a custozzai ütközet után került át dandárparancsnoki beosztásba. 1867. november 9-én előlépett tábornokká, majd 1873. november 1-jén altábornaggyá. Nyugdíjazása után, 1878. március 1-jétől, Grazban telepedett le. A Lipót-rend lovagkereszt; a III. osztályú Vaskorona Rend kitüntetésekkel rendelkezett. Mindkettőt hadidíszítménnyel kapta. Az ezredtörzs Triesztben; az I. zászlóalj (parancsnok: Butta von Eichwert Franz alezredes) osztályonként Triesztben (ma Olaszország), Krainburgban (ma Szlovénia), Capodistrián (ma mindkettő Szlovénia); a II. zászlóalj (parancsnok: Naračić Péter őrnagy) Triesztben és Radmansdorffban (ma Szlovénia) állomásozott. A III. zászlóalj (parancsnok: Biedemayer Vilmos őrnagy) Judenburgba (ma Ausztria) került, de rövid időn belül – félév múlva – Sopronban nyert elhelyezést.⁶ Ferenc József császár 1860. augusztus 18-i születésnapján rendezett ünnepségen már új típusú egyenruhában vonultak. A kétszorgombos ún. „Waffenrock”-ot egyszorgombos, fekvő nyakú változatra cserélték ki.

Az 1861. október 1-jén kiadott 6846. számú parancs alapján az ezrednél – a többi ezredhez hasonlóan – egy új zászlóaljat szerveztek. A IV. zászlóalj Sopronban települt le.⁷ Az 1864. évi porosz-osztrák–dán háború idején az ezred nem került be az elvonuló hadtestbe, maradt tartalékban, a korábban már megjelölt objektumokban. Az 1866-ban kialakult háborús helyzetben az ezredet is mozgósították és a déli hadsereg VII. hadtestébe osztották be.

Hadtestparancsnok: madonna del montei báró Joseph Maročić tábornagyszernagy

Vezérkari főnök: Franz Ritter von Litrow ezredes

Tüzérfőnök: Franz Ritter von Hübl ezredes

³ Dorombay József – Reé László (szerk.): A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története. Budapest. 1942.

⁴ Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1865. K. K. Hof- und Staats-Druckerey, Wien, 1865.

⁵ Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1885. K. K. Hof- und Staats-Druckerey, Wien, 1885.

⁶ Geschichte des K. u. K. Infanterieregiments Freiherr von Salis-Soglio Nr. 76. Sopron, 1910.

⁷ Uo.

1. dandár: (parancsnok: Johann Töply ezredes)
 - császári, királyi 7. vadász zászlóalj;
 - császári, királyi 43. „báró Alemann” gyalogezred;
 - császári, királyi 65. „Viktor főherceg” gyalogezred;
 - 1/VII. gyalogsági üteg.
2. dandár: (parancsnok: báró Anton Scudiner tábornok)
 - császári, királyi 10. vadász zászlóalj;
 - császári, királyi 19. „Rudolf” gyalogezred;
 - császári, királyi 48. „Ernő” gyalogezred;
 - 2/VII. gyalogsági üteg.
3. dandár: (parancsnok: gróf Otto Welserheimb ezredes)
 - császári, királyi 3. vadász zászlóalj;
 - császári, királyi 31. „Mechlenburg nagyherceg” gyalogezred;
 - császári, királyi 76. „Paumgarten” gyalogezred;
 - 3/VII. gyalogsági üteg.

Az ezred IV. zászlóalját a tartalék hadosztályba osztották be.

Hadosztályparancsnok: virtsologi Rupprecht Heinrich altábornagy

Vezérkari főnök: lovag Ferdinand Franz ezredes.

1. dandár: (parancsnok: Gustav Prinz von Sachsen-Weimar ezredes)
 - császári, királyi 36. vadász zászlóalj;
 - császári, királyi 36. „Degenfeld” gyalogezred;
 - császári, királyi 7. „Maročić” gyalogezred IV. zászlóalj;
 - császári, királyi 76. „Paumgarten” gyalogezred IV. zászlóalj,
 - 6/V. gyalogsági üteg.
2. dandár: (parancsnok: bojnoki báró Benkő Antal ezredes)
 - császári, királyi 37. vadász zászlóalj;
 - császári, királyi 17. „Hohenlohe” gyalogezred;
 - császári, királyi 12. Német-bánáti határőrezred;
 - 9/V. gyalogsági üteg.

Az itáliai háborúban Albrecht főherceg tábornagy által vezényelt déli hadsereg győzelmet aratott az olasz alakulatok felett. Az ezred a custozzai ütközet során átesett a tűzkeresztségen, a Monte-Belvedere elfoglalásával letette a névjegyét. Az 1866. július 24-én végrehajtott roham a teljes ütközetre is hatást gyakorolt. A nap az ezred ünnepévé, emléknapjává vált.⁸ A megnyert ütközet után Bécs védelmére csoportosították át az ezredet, majd a fegyverszünet után Klagenfurtba helyezték át. A IV/76. zászlóalj visszatért Sopronba. Az ütközet során két tiszt és 22 gyalogos halt meg; megsebesült 14 tiszt, 146 közlegény; eltűnt (fogságba esett) egy tiszt és 48 közlegény. A custozzai győztes ütközet után a Lipót-rend lovagkeresztjét egy tiszt, Vaskorona Rend III. osztályát hat tiszt;

⁸ Pilch Jenő: A magyar katona vitézségének ezer éve. Budapest. 1933.

Katonai Érdemkeresztet 13 tiszt kapott. A legénységi állományból Arany Vitézségi Érmét három, I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét 29, II. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét 99 katonának adtak át.

Báró Franz Paumgartten altábornagy halála után az uralkodó báró Franz von John altábornagyot (1815–1876) nevezte ki az ezredtulajdonosi beosztásba, aki a custozzai győzelem után a Katonai Mária Terézia-rend parancsnoki keresztjét⁹ kapta meg. Az ezred törzse, az I., II., III. zászlóalja Klagenfurtban, majd Bécsben állomásozott. Négy éven át a császárváros helyőrségének egyik alakulataként szerepelt. A Burg, a császári kastélyok őrszemélyzetét adták. Az ezred IV., majd V. zászlóaljai Sopronba települtek. A két zászlóaljból önálló tartalékezredet alakítottak ki. A parancsnoki beosztást ezredesi rendfokozatot viselő, vagy arra várományos alezredes töltötte be.

Az ezred az 1878-as balkáni háborúban

Az ezredtulajdonosi tisztségbe 1876-ban *treuenschwerti* báró Albert Knabel¹⁰ altábornagyot iktatták be. A Katonai Mária Terézia-rend lovagkeresztjét 1866. június 27-én kapta meg a trautenauai ütközetben tanúsított tevékenységéért. A hadsereg X. hadtestének egyik dandárparancsnokaként teljesített szolgálatot. A sereg a 36. hadosztály kötelékében (parancsnok: Georg Stubenrauck von Taunenburg altábornagy); az 1. dandárjában kapott beosztást. A tartalék ezrede a 14. hadosztály, 28. dandárjához (parancsnok: báró Reinländer Vilmos tábornok, 1829–1910) került. A boszniai háborúba mindkét ezredet beosztották.

Sopronban 1878. június 1-jén fejeződött be a korábban leszerelt tartalékosok átkepzése, és elbúcsúztatták őket. Augusztus 17-én, a mozgósítás során azonban nagy többségükkel már újra találkoztak. Felkészültek a háborúba történő elvonulásra. A tartalék ezred Eltz Gyula alezredes vezetésével indult el 1878. szeptember 1-jén a városból. A soproni hölgyek zászlóikat szalagcsokrokkal díszítették fel. A hadszíntérré történő kivonulás során, a Száva folyón való átkelés idején, az ezred első halottja, az Ivánból bevonult Pál Sándor gyalogos volt, aki a folyóba esett és belefulladt. Szeptember 15-én Bihácsnál (ma Horvátország) ütközetbe is kerültek, ahol Hönig Károly százados és Nemes László tartalékos hadnagy súlyosan sebesült. A legénységből hárman elesetek, negyvenketten megsebesültek, nyolcan eltűntek. Nemes László tartalékos hadnagy szeptember 19-én a fiumei hadikórházban meghalt. A Csepregről származó tisztet a város katonai temetőjében helyezték örök nyugalomba. Hönig Károly¹¹ százados felépült, de csapatszolgálatra alkalmatlanná vált. Áthelyezték a K. u. K. Erste Arcièren Leibgarde (Íjász Testőrség) állományába. Rendelkezett a Katonai Érdemkereszt kítüntetéssel, hadidíszítménnyel.

⁹ Lukeš J.: *Militarischer Maria-Theresien Orden (1850–1890)*. Wien 1890.

¹⁰ Uo..

¹¹ K. u. K. Erste Arcièren Leibgarde 1880.

Október 6-án Pecinél (ma Bosznia-Hercegovina), a tartalék ezred parancsnoka, Eltz Gyula alezredes esett el az ütközet során. A parancsnokságot egyik zászlóaljparancsnoka vette át. *Eltz Gyula*¹² alezredes holttestét Sopronba szállították, ahol 1878. október 19-én katonai tiszteletadással temették el. A szertartás alatt a díszszázadot Claricini őrnagy, a sorezred I. zászlóalj parancsnoka vezényelte. Eltz alezredesnek, halála után az uralkodó a *hadidíszítményes III. osztályú Vaskorona Rend kitüntetését* adományozta. Rajta kívül még három tiszt kapta meg ugyanezt az érdemrendet. Katonai Érdemkeresztet nyolc tiszt kapott, köztük posztumusz a Fiumében eltemetett Nemes László hadnagy. Legfelsőbb elismerésben hét tiszt részesült. Arany Érdemkeresztet adományoztak a soproni származású Dr. Cavallar Vilmos¹³ ezredorvosnak.

Itt kell megemlíteni, hogy *Reinländer Vilmos tábornok*,¹⁴ a császári és királyi 28. dandár parancsnoka, a császár és királytól a *hadidíszítményes II. osztályú Vaskorona Rendet* kapta meg. Sopronban 1879 novemberéig teljesített szolgálatot, tábornagyi rendfokozattal került nyugdíjba. A *Lipót-rend nagykeresztjét*, és az 1859-ben kapott *Katonai Érdemkereszt*hez 1898-ban a *brilliánsokat is elnyerte*. Az uralkodó bárói és valóságos titkos tanácsosi címet adományozott részére (1885), valamint a császári és királyi 24. gyalogezred tulajdonosává nevezték ki. A legénységi állományból heten I. osztályú, húszan, pedig II. osztályú Ezüst Vitézségi Érem kitüntetésben részesültek. A tartalékezred parancsnokának Lippa János alezredest nevezték ki, a császári és királyi 2. vadász-zászlóaljtól.

A tartalékezred a háborús területéről 1878. november 11-én tért vissza Sopronba. Fogadására megjelentek a helyőrség tisztjei, herceg Windischgrätz József tábornok vezetésével. A papréti tornacsarnokban ünnepség keretében búcsúztak el a leszerelő katonáktól. November 30-án újra 300 katona érkezett vissza, ugyanakkor Clausnitz Ottó százados vezetésével 380 fő indult Banja Lukába, hogy az ott szolgálatot teljesítő tartalékos gyalogosokat le tudják váltani. A boszniai háborúból való visszatérés után a sorezred és a tartalékezred öt zászlóalja Sopronban nyert elhelyezést, a Szélmalom,¹⁵ a Halász¹⁶ és a Homokverem¹⁷ laktanyákban. Parancsnoknak Albin Kuttig ezredest nevezték ki.

¹² Verordnungsblatt für das k.k. Heer. K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1878 (a továbbiakban Verordnungsblatt).

¹³ Dr. Cavallar Vilmos tartalékos cs. és kir. törzsorvos (1846–1906), a Ferenc József-rend lovagkereszt tulajdonosa. (A család gyászjelentéséből)

¹⁴ Antonio Schmidt-Bretano: Die K. K. bzw. K. u. K. Generalität. 1816–1918. Wien, 2007.

¹⁵ A város tulajdona volt, a Kuruc dombon lévő régi malmot alakították át laktanyának. Az épület ma is áll, 1919-től lakásokká alakították át.

¹⁶ A mai Halász utcai iskola helyén – Fischer Kaserne – állt. A város tulajdona volt, a hadsereg bérelte ki a laktanya céljára. A város, miután visszakapta, lebontották és felépítették a ma is működő iskolát.

¹⁷ Rupprecht József soproni földbirtokostól 1832-ben vásárolták meg a cs. és kir. 48. gyalogezred fiú nevelőintézete részére. Az intézet Rusztra telepítése után laktanyaként használták tovább. A város 1895. után átvette a cs. és kir. Hadügyminisztériumtól. Átépítették és a Siket-néma Intézet kapott helyet az épületegyházban.

Az ezred tisztjei elhatározták, hogy a custozzai és a boszniai ütközetekben elesett bajtársaknak emlékhelyet létesítenek. A Szent Mihály-templomban 1881. október 6-án ünnepség keretében avatták fel az emléktáblát, melyet Mechle József, soproni kőfaragó mester készített. Az avatáson részt vett treuenschwerti báró Knabel Albert altábornagy, az ezred névadó tulajdonosa, a vármegye és a város vezetői. Az avatás előtti misét Póda Endre városi apátplébános celebrálta. A díszszázadot Schwörer őrnagy – a seregzred II. zászlóalj parancsnokának – vezényelte. Az emléktáblán nyolc tiszt valamint 57 altiszt és gyalogos neve szerepel.

A békeévek

Az újabb hadseregszervezés során, 1882-ben, az V. zászlóalj más ezredhez került át, és megszűnt a tartalékezred. *Albin Kuttig ezredes*,¹⁸ 1883. november 1-jén tábornokká lépett elő. Dandárparancsnoki beosztást kapott, megkapta a *II. osztályú Vaskorona Rendet, a Lipót-rend lovagkeresztjét, a Katonai Érdemkeresztet*. Új ezredparancsnoknak báró Ripp Károly¹⁹ ezredest nevezték ki, aki egy évig volt Sopronban. Utódja lovag Kosak Lajos ezredes lett. Sopronban szinte mindenki ismerte, de az 1889. évi nyári gyakorlatok előtt már Eszékre került dandárparancsnoknak.

Ferenc József császár és király 1884. május 31. és június 1. között lezajlott soproni látogatása során az ezred az állomáson és a Magyar Király szállodánál (ma: Várkerület 73.) egy-egy díszszázadot adott. Részt vett a hadúr szállásának külső őrzésében. A helyőrség szemlájén és a június 1-i dísz-hadgyakorlaton mindhárom zászlóalj szerepelt. A császár és király elégedett volt a gyakorlattal és az ezred felkészítésével.

Az 1889. évi gyakorlatokra az ezred augusztus 20-án indult Győrbe, ahol dandár, majd hadosztály-kötélékben folytattak harci tevékenységet. A pozsonyi V. hadtest Kisbér és térségben, szeptember közepéig tartotta gyakorlatait. Sopronba szeptember 21-én érkezett vissza az ezredtörzs és az I. zászlóalj, már Oscar Parmann ezredes irányításával. A gyakorlatról visszatérve, 1889. szeptember végén, az ezred az újonnan épült laktanyába költözött be. A város felépítette a mai Táncsics Mihály utcában a Ferenc Józsefről elnevezett objektumot. (A köztudatban „48-as” laktanya, vagy határőr laktanya.)

¹⁸ Verordnungsblatt 1883. november és Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes 1885.

¹⁹ Verordnungsblatt 1883. november és 1889. június.

1. kép. A Ferenc József gyalogos laktanya
(Képeslap, Bognár Béla gyűjteményéből)

A Kaszinó éttermében Simon Ödön alispán üdvözölte az építőket, a város vezetőit, a városban állomásozó ezredek parancsnokait. Az ünnepi ebédre a császári és királyi 76. gyalogezred teljes tisztikarát meghívták. Az ünnep a laktanya előtt folytatódott, az érkező zászlóalj fogadására megjelentek a város vezetői, üdvözölték a katonákat, átadták a kulcsokat. A zászlóalj rövid ima után bevonult a laktanyába, elfoglalták helyeiket, berendezkedtek. Ez időtől kezdve jobb körülmények között teljesíthették szolgálatukat.

Az ezred már 1880-tól évente ünnepelte a custozzai csata napját. Az emléknapon, a táborig mise után beszéltek a legénységi állománynak az elődökről, az általuk végrehajtott tettekről, az ütközet jelentőségéről. Az első évben az ezred Szarajevóban állomásozott, ott tartották az ünnepséget. Sopronban a tisztállomány az Iby vendéglőben (ma Várkerület 67.) társas összejövetelt rendezett, ahol a város vezetői is jelen voltak. Az 1900. június 26-i ünnepen az Angeron tartották a táborig misét. A tisztállományban a banketten budahegyi Pauer Ferenc ezredes köszöntötte a résztvevőket. Éder Pál őrnagy az ütközetben részt vett Wrchovszky Heinrich²⁰ nyugállományú alezredest üdvözölte, aki II. osztályú

²⁰ Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1880. K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1880.

Ezüst Vitézségi Érem kitüntetésben részesült. Wrchovszky Heinrich nyugdíjazása után Sopronban telepedett le, sírja az evangélikus temetőben található. A Sopronban állomásozó I. zászlóalj 1909. július 24-i ünnepségén ott volt Baán Endre főispán és Hajas Antal alispán is. Az ünnepi ebéden a custozzai ütközetben részt vett katonák közül a Harkán élő Buchhaus Máttyás tiszthelyettes mondott pohárköszöntőt.

2. kép. Báró Salis-Soglio Dániel tábornagy
Ezred-névadó tulajdonos, 1891–1919 között

1890. november 25-én Bécsben meghalt treuenschwertti báró Albert Knabel tábornagy, ezredtulajdonos. A bécsi temetésre Oscar Parmann ezredes vezetésével, nagy létszámú küldöttség utazott el. Az uralkodó, 1891. márciusban nevezte ki báró *Daniel Salis-Soglio tábornagyot* új ezredtulajdonosnak, aki a beiktatására április 22-én Sopronba érkezett. A svájci eredetű, katonacsaládból származó tábornok önéletrajza szerint a negyvenedik volt a családjában, aki elérte ezt a magas katonai rendfokozatot.²¹ Sopronban megismerkedett az ezreddel, tiszteletére gyakorlatokat mutattak be. A tisztikar díszében találkozott vele. Sopronban 1891. december 1-jén járt újra, amikor Oscar Parmann ezredes búcsúzott az ezredtől, mivel dandárparancsnoki kinevezést kapott a Landwehnrnél. Ugyanekkor a császári és királyi 71-es gyalogezredtől érkező Emil Haymerle ezredes (1846–1901) vette át az ezredparancsnoki tisztséget. Báró Daniel Salis-Soglio tábornagy 1859-ben, Itáliában, 1866-ban, az északi hadseregben a poroszok

²¹ Daniel Salis-Soglio: *Mein Leben und was ich davon erzählen will, kann, und darf.* Wien, 1926.

ellen harcolt. Rendelkezett a *Lipót-rend nagykeresztje, a Vaskorona Rend I. és III. osztályú, a Katonai Érdemkereszt hadidíszítményes* kitüntetésekkel.²² Bécsben és Churiban (ma Coira, Svájc) élt. Környezetében nagy népszerűségnek örvendett. Foglalkozott zenével, festéssel, írásai jelentek meg a katonai életről, szolgálati idejéről.

80. születésnapját 1906. február 18-án ünnepelte. A császári és királyi 76. gyalogezred tiszti küldöttsége Rudolf Hess ezredes ezredparancsnok vezetésével köszöntötte fel a névadó tulajdonost. A tábornaszernagy feleségének rózsacsokrot nyújtottak át, melynek szalagja az ezred színeiből állt. Rudolf Hess ezredes átadott egy sokfiókos, az ezred tisztjeinek fényképét rejtő kis szekrénykét, melyet a Salis-Soglio család ezüsből készült címere díszített. Salis-Soglio tábornaszernagy a küldöttséget ebéden látta vendégül, megköszönte az ajándékot, üdvözölte a tisztikart, a legénységet, sok sikert kívánt további szolgálati tevékenységükhöz. Emil Haymerle ezredes távozásakor (1896. június) búcsúvacsorát rendezett a tisztikar. Feleségét és leányát virágcsokorral üdvözölték, az ezredzenekar szerenádot adott tiszteletükre. Utódának, virtsologi Rupprecht Heinrich (1854–1928) Sopron megyei származású ezredest nevezték ki, aki 1901. májusig töltötte be a tisztséget.

Az ezred diszlokációjában 1898-ban történt változás. A hadügyminisztérium utasítása alapján több gyalogos ezred cserélt helyőrséget. A császári és királyi 76. gyalogezred törzse, II. és IV. zászlóalj Esztergomba, a III. zászlóalj Komáromba menetelt. A III. zászlóalj 1909-ben újabb parancsot kapott, Trebinjébe (ma Bosznia-Hercegovina) történő áthelyezésre. Az I. zászlóalj maradt Sopronban.

Az 1900-as évben az ezred parancsnoka: *virtsologi Rupprecht Heinrich ezredes*.²³

Ezredtörzstiszt: *budahegyi Pauer Ferenc ezredes*

I. zászlóalj Sopron, parancsnok: *Hradeczky Artur őrnagy*

II. zászlóalj Esztergom, parancsnok: *Vogel Simon alezredes*

III. zászlóalj Komárom, parancsnok: *Pessiák Viktor őrnagy*

IV. zászlóalj Esztergom, parancsnok: *Wurm Vencel alezredes*

Tartalék-zászlóalj Sopron, parancsnok: *Éder Pál őrnagy*

Ezredsegédtiszt: *Bugsch Aladár főhadnagy*

Az ezredparancsnok fényes katonai karriert ért el, 1901. november 1-jén tábornokká léptették elő és a 83. gyalogdandár parancsnokává nevezték ki. 1906. május 1-jén altábornaggyá, 1911. november 1-jén lovassági tábornokká léptették elő, várományosa volt a magyar királyi honvédség parancsnoki tisztének is. A IV. zászlóalj parancsnoka, Wurm Vencel,²⁴ 1906 novemberében lett tábornok, a „Nagy Háborúba” tábornaszernagyként, a császári és királyi XVI. hadtest parancsnokaként indult. 1917. augusztusban megkapta a Katonai Mária Terézia-rend lovagkeresztjét. Rupprecht Heinrich ezredestől Ballentovics János ezredes vette át az ezred vezetését, azonban hamarosan bekövetkezett (1902. február 1.)

²² Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1908, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1908.

²³ Dislokation und Einteilung des K. u. K. Heeres. Wien 1900.

²⁴ Schmidt-Bretano: i.m.

halála miatt csupán egy évig. Utána August Edler von Schönefeldt ezredest nevezték ki parancsnoknak, ám betegsége miatt már a következő évben nyugdíjazták. Rudolf Hess ezredes kinevezése 1903. október 15-én történt meg, tőle 1909. októberben Maximilian Hauser ezredes vette át a tiszteket. 1912. május 1-től Boeriu János ezredest nevezték ki parancsnoknak.²⁵

Az ezrednél jó néhány soproni születésű tiszt is szolgált. Közéjük tartozott Závár János százados (1870–1914), Jobb József alezredes (1874–1954). Utóbbi az első világháborúban zászlóaljparancsnokként teljesített szolgálatot. Rendelkezett a III. osztályú Katonai Érdemkereszttel, hadidíszítménnyel, kardokkal. Az ezred tisztjei közül többen nősültek be soproni családokba, így például Szebeny (Wolf) Miksa, aki tábornokként került nyugdíjba. Felesége Schármár Alojzia, Schármár Károly soproni építész leánya.²⁶ A Nagy Háborúban a III. osztályú Vaskorona Rend és a III. osztályú Katonai Érdemkereszt kitüntetésekkel kapta meg.

A császári és királyi 76. gyalogezred – soproni tartózkodása idején – kora tavasztól késő őszig szinte minden vasárnap térzenét adott a Széchenyi téren, a Kaszinó előtt. A térzenén kívül a városban színházi előadásokon, tiszti bálokon, a Kaszinóban zenés estélyeken és különböző ünnepségeken működött közre. A nyilvános térzenén változatos programokkal szerepeltek. Indulók, opera-, operett-, dalmű-részletek egyaránt műsoron voltak, melyeket a soproni közönség nagy érdeklődéssel hallgatott.

Az ezredalapítás 50. évfordulója

A császári és királyi 76. gyalogezred 1910. február 22-én ünnepelte meg alapításának 50 éves évfordulóját. A fő ünnepség Esztergomban volt, ahol az ezredtörzs, valamint a II. és IV. zászlóalj állomásozott. Sopronban az I. zászlóalj; Trebinjében a III. zászlóalj ünnepelt. A soproni ünnepen az I. zászlóalj és a pótkeret tisztjei, katonái vettek részt. Természetesen ott voltak a város és a vármegye vezetői, a Sopronban állomásozó alakulatok parancsnokai, tisztjei. A Domonkos templomban a misét Krepler tábori káplán celebrálta, népes polgári közönség előtt. A megemlékező beszéd után – melyet Kissling Gyula őrnagy, a hadkiegészítő, hadfogadó parancsnok mondott – a tisztek és a vendégek részére a laktanya tiszti étkezdéjében díszebédet rendeztek. A város az ünnep alkalmával 200 koronát adományozott az ezred altiszti könyvtárának. A legénység bőséges ebédet, bort és szivart is kapott, egész napos szolgálatmentességet biztosítottak részükre. Este zártkörű altiszti bált rendeztek, ahol a tisztek családtagjaikkal együtt jelentek meg.

Az esztergomi ünnepségen Maximilian Hauser ezredes tartott német nyelvű beszédet az alakulatról, annak addigi szerepéről. Az ezredes megemlékezését Bohn von Blumenstern Gusztáv őrnagy ismételte meg magyar nyelven. Az ünnep előestéjén és az ünnep napján a laktanyát kivilágították, a homlokzatra villanyégősort szereltek, mely az 1860–1910 évszámokat rajzolta ki. Sopronból Rohm Alfréd tábornok, a császári és királyi 28. dandár parancsnoka, dr. Krétschy

²⁵ Verordnungsblatt 1912. május.

²⁶ A katolikus és evangélikus egyház házasságkötési anyakönyvei..

Sándor polgármester-helyettes, lovag Arlow Viktor őrnagy, lédensbrucki Redlich Ernő százados és Lacchini Alfréd főhadnagy részvételével küldöttség utazott Esztergomba.²⁷ Az ottani ünnepi misét alaposan megzavarta, hogy a „Gotterhalte” felhangzása után Esztergom város vezetése kivonult a templomból. Az ünnepi ebédet a Magyar Király szálloda éttermében adta az ezred vezetése. Este társas vacsora, majd bál volt. Az évforduló alkalmával, az ezred eddigi történetéről könyv jelent meg: „Geschichte des K. u. K. Infanterieregiments Freiherr von Salis-Soglio Nr. 76.” címmel.

A „Nagy Háború”

Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolása (1914. június 28.) ürügyet adott a háború megindítására. A háború előtt az ezred békehadrendje 1914. július 1-jén a következő volt. Az ezredtörzs Esztergomban állomásozott, a II. és IV. zászlóaljakkal. Az I. zászlóalj Sopronba települt, a tartalék kerettel, hadkiegészítő parancsnoksággal, kiképző részlegekkel és a gazdasági hivatallal együtt. A III. zászlóalj kikülönítve Trebinjében teljesített szolgálatot.

Ezredparancsnok: *Boeriu János ezredes*²⁸

I. zászlóaljparancsnok: *Emanuel Dimmerl őrnagy*

II. zászlóaljparancsnok: *Ruttrich Ferenc alezredes*

III. zászlóaljparancsnok: *Maximilian Naredi őrnagy*

IV. zászlóaljparancsnok: *Dominik Marcinkiewicz alezredes*

Tartalék zászlóaljparancsnok: *Artner János őrnagy*

Hadkiegészítő parancsnok: *Petri Viktor alezredes*

Ezredsegédtiszt: *Condrea Sándor százados*

Sopronban, a császári és királyi 76. ezred I. és tartalék zászlóalja a Ferenc József laktanyában kapott elhelyezést 1913 végétől, előtte a Szélmalom laktanyában voltak. A mozgósítás, a hadüzenet az ezred nagyobb részét Esztergomban érte. A törzs, a II. és IV. zászlóalj fokozatosan visszatelepült Sopronba. A zászlóaljakat a Ferenc József laktanyában összpontosították. A laktanyát az elvonuló császári és királyi 48. „Rohr” gyalogezredtől a tartalék zászlóalj vette át. A hadkiegészítő augusztus 2-ától fogadta a mozgósított katonákat, és folyamatosan osztották be őket a harctérre induló zászlóaljakra. A császári és királyi 76. gyalogezred a pozsonyi császári és királyi V. hadtest (parancsnok: brlogi báró Puhalló Pál tábornagy), a pozsonyi császári és királyi 14. hadosztály (parancsnok: Martiny Hugó altábornagy) és a soproni császári és királyi 28. dandár (parancsnok: lovag Willerding Rezső tábornok) állományába tartozott.

A felkészülés során, augusztus 8-án a harkai dombon a magyar királyi 18. honvéd gyalogezreddel és a cs. és kir. 13. tüzérezreddel együtt a vármegye és a város vezetői, valamint a hozzátartozók előtt ünnepélyes esküt tettek a császárra

²⁷ Soproni Hírlap, 1910. február 23.

²⁸ Dislokation und Einteilung des K. u. K. Heeres. Wien, 1914.

és királyra, a zászlóra. Az ezred zászlóját Koloszar József tartalékos hadapród vitte az esküre. A tábori mise után Boeriu János ezredes mondott ünnepi beszédet. Miután elbúcsúzott a várostól, biztosította a résztvevőket, hogy ezrede teljesíteni fogja az esküjében vállaltakat, a harcok során mindent elkövet a győzelem érdekében. A város nevében a polgármester búcsúzott a két ezredtől. A zászlókra új szalag került, ami tartalmazta a jókívánásokat.

Az ezred több lépcsőben, zászlóaljanként indult augusztus 12-étől Galíciába, a felvonulási körzetbe. Az utazás négy napot vett igénybe. Az utolsó lépcsőben érkező zászlóalj augusztus 17-én kezdte meg a kirakodást Rzeszowban (ma Lengyelország). Innen gyalogmenetben vonultak a célterületre, ahol még kisebb, századszintű gyakorlatokat tartottak. Az élelmezést részben saját szállításból, részben rekvirálás útján biztosították. Zászlóaljanként beszerző különítményeket állítottak fel, a kenyeret a csapat-pékség sütötte.

Az ezred frontra indulása után a tartalék és kiképzőzászlóalj is hamarosan vonatra szállt, Bécsben helyezték el őket. A Hadkiegészítő Parancsnokság Petri Viktor alezredes vezetésével Sopronban maradt. A III. zászlóalj a császári és királyi 2. hegyi dandár állományába került. A zászlóaljba 10 tiszt és 952 altiszt és gyalogos tartozott, akik a szerb, majd az olasz fronton kerültek bevetésre. Az 1917. évi átszervezéskor a császári és királyi 106. gyalogezred állományába sorolták át, Lehár Antal ezredes parancsnoksága alá.²⁹ A zászlóalj teljes fegyverzettel érkezett vissza a háború befejezése után Sopronba. Ez a zászlóalj alkotta a magját a soproni ezrednek, amely a szombathelyi katonai körlethez tartozott 1920–1921-ben.

Az ezred 1914. augusztus 20-án kezdte meg az előrenyomulást,³⁰ és augusztus 23-án a krasznik-polichnai³¹ ütközetben olyan tettet hajtott végre, melyet a háborúk során kevés alakulat tudott felmutatni. Közel hét órán át tartó küzdelemben, többszörös túlerő ellen, nem egy alkalommal közelharcban akadályozták meg az orosz alakulatok térnyerését. Az ezred állásait nem tudták áttörni. A kitartás eredményezte, hogy a császári és királyi 28. dandár másik ezrede, a császári és királyi 48. gyalogezred, és a császári és királyi 19. vadászzászlóalj, tüzerekkel megerősítve, a támadókat meg tudta kerülni. A beérkező császári és királyi 27. dandár (parancsnok: báró Scharitzer György tábornok) alakulataival, majd a császári és királyi 33. hadosztály (parancsnok: Rebracha Károly altábornagy) ezredeivel együttesen kiharcolták a győzelmet. A győzelemnek azonban nagy ára volt: 10 tiszt elesett, 24 tiszt és hadapród megsebesült, a légénység véres vesztesége kb. 1100 fő volt.

Az ütközetről megemlékező Súlyomvári Mihály³² gyalogos 10 órán át tartó küzdelemről számolt be, sok-sok halottal és sebesülttel. Az ezredkürtös a Krasznik felé vezető útról fújta a gyülekezőt, az ütközet után. A sötétedés

²⁹ Vitéz Dorombay József: A cs. és kir. 83. és 106. gyalogezredek története. Budapest, k.n., é.n.

³⁰ Kő József ny. tábornok: A császári és királyi 76. gyalogezred háborús eseménynaplója. Soproni Levéltár, Házi hagyaték, 4. tétel.

³¹ Krasznik: ma város, Lengyelország Lublin kormányzóságban. Polichna: falu, Lengyelország, Lublin kormányzóságban.

³² Súlyomvári Mihály naplóját a Soproni Hírlap említi, és néhány részletet is közöl belőle. Soproni Hírlap, 1931. augusztus 23.

beálltával csak az őrszemek maradtak ébren. Boeriu ezredes másnap kora reggel tisztí gyülekezőt rendelt el. Az országot mellett összesen 27 tiszt és hadapród jelent meg, többségében könnyebben sérülve. A megjelenő dandárparancsnok, lovag Willerding Rezső tábornok „Hoch Sechsunsielbzigiger, Bravo, Hoch!” felkiáltással üdvözölte őket. Puhalló Pál tábornok a császári és királyi V. hadtest parancsnoka levelet írt Sopronba Töpler Kálmán polgármesternek, melyet később a soproni újságok is közöltek. A levél a császári és királyi 76. ezredet dicsérte: „(...) Amíg csak van a 76-os gyalogezred, örökké arany betűkkel lesz Polichna bejegyezve a hadsereg könyveibe, mert fényesebb diadalt sereg nem arathat, mint a mi ezredünk ott. Túlragyogja Custozát. A szomszéd ezredek és csapatok, és minden vezető generális legnagyobb bámulatát és elismerését érdemelte ki egyszerre az ezred.” A győztes ütközet után a résztvevőket kitüntették, lovag Willerding Rezső tábornok és Boeriu János ezredes kérhette felvételét a Katonai Mária Terézia-rendbe, melyet 1917-ben mindketten megkaptak.³³ Az ezredhez megérkeztek az új zászlóaljok, feltöltötték a századokat, és indultak Lublin irányába. Lublin alól azonban vissza kellett vonulni. Ezt követően Ivangorod felé meneteltek, ahol az ütközet során Boeriu János ezredes megsebesült.

Az 1914-es évet a Nida folyónál zárták. A Sopronból való elindulástól számítva de-cember 6-ig elesett 21 tiszt, 441 gyalogos. Megsebesült 52 tiszt, eltűnt 7 tiszt. A legénységi állományból a sebesültek száma 2176 volt, az eltűnteké pedig 1146. A kórházba került beteg katonák (kb. 650-700 fő) még tovább növekedtek a veszteséget. 1915 márciusában, felsőbb parancs alapján mentek át a Kárpátokba. Az egymás után induló vonatok szerelvényeiből felhangzott az ének:³⁴

*„Fújja a szél, fújja, hazafelé fújja,
Hetvenhatos öreg baka megy a Kárpátokba.”*

Az ezred parancsnoka, Boeriu János, tábornokká lépett elő. Utóda Walterich Albert ezredes lett. Az ezred Szurmay tábornok csoportjához került. Ekkor 2950 fő ütközet-létszámmal rendelkeztek. Ez a szám egy hónap alatt 900 főre fogyott le, a tartós, nehéz harcok során. 1915. május 8-án megindult az előrenyomulás. Az oroszok sok esetben bocsátkoztak nagy veszteségeket okozó utóvédharcokba. Nowi Burczicze (ma Ukrajna) közelében május 24-én, egy nap alatt, az ezred 900 fő veszteséget szenvedett el. A teljes megmaradt létszám három századot is alig tett ki. Az elesettek, sebesültek helyére újabb és újabb zászlóaljok érkeztek, akik elődeikhez hasonlóan tették kötelességüket.

Az előremenetel lassan folytatódott. Augusztus 27-én 16 tiszt és 600 gyalogos volt az ezred újabb vesztesége, de Wiszvieczkinél (ma Ukrajna) áttörték az orosz frontot, majd 1916 februárjáig tartották állásaikat. Az állások előtt volt a Luth patak mocsaras területe, ahová lövészárkot, fedezéket nem lehetett építeni. Kis híd ívelt át a patakon. A II. zászlóalj 8. századának altisztjei táblát helyeztek el rajta, a következő felirattal: „Ez császári és királyi terület, orosz részről az átjárás itt tilos!” A területet, a hidat és a táblát, a századhoz vezényelt géppuskás osztag biztosította.

³³ Hoffman, Oscar von – Hubka, Gusztáv von: Der Militär Maria-Theresien Orden. Die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914–1918. Wien 1943.

³⁴ Gere Zsigmond: A 76-os baka megy a háborúba. Budapest, 1917.

A hosszú frontszolgálatot front mögötti pihenés követte, ahol az állományt rendezték, feltöltötték, kiképezték az új harcászati eljárásokra. A pihenőből Brody (ma Ukrajna) környékére kerültek 1916 tavaszán, ahol ismét erős orosz ellenállásba ütköztek. Itt 14 tiszt és 419 gyalogos veszítette életét. 1916. júniusban, a custozzai ütközet emléknapiján, Walterich ezredes, ezredparancsnok levelet írt Sopron polgármesterének: *„Custoza emlékünnepe a háziezred, a harctérről üdvözlését küldi hozzátartozóinak és ma is, mint mindig, arra törekszik, hogy vitézségben és hősiességben, szeretett hazájának oltalmára, hasonlatos legyen apáihoz, a custozzai hősökhez.”*³⁵

1916. október 28-án indultak a császári és királyi 14. hadosztály kötelékében az olasz frontra. A Karsztoknál, Görz közvetlen közelében résztvevői voltak valamennyi ütközetnek, de állásaikat mindenkor megtartották. A tolmeini áttörés után (1917. október 27.) egész a Piave folyóig nyomulnak előre, és állásaikat 1918 júniusáig tartották. Ekkor részt vettek az új offenzívában. Kő őrnagy vezetésével átkeltek a Piave folyón. A hídfőtől parancsra vonultak vissza. A meddő támadás során az ezred nagy veszteséget szenvedett el. Elesett öt tiszt, 113 közlegény; megsebesült 17 tiszt, 542 közlegény. Egy tiszt és 71 közlegény eltűnt. A csatamezőn elszenvedett veszteségek után – viszonylagos fegyvernyugalom idején – malária tört ki a táborban, nagy pusztítást okozva a katonák soraiban. 1918 júliusában 218; augusztusban 535; szeptemberben 682; októberben 597 megbetegedés fordult elő. Október 1-jén az ezred létszáma 500 főre esett vissza.

Az ezred október 30-án kezdte meg a visszavonulást Olaszországból. Rendezetten, tiszti vezetéssel, fegyvereiket megtartva, vasúti szállítással érkeztek 1918. november 12-én Sopronba. A Bécsből időközben visszatért tartalék-zászlóalj tisztjei fogadták a harcosokat. A laktanyába bevonult állomány döntő többsége leszerelt. A tartalékos tiszték, miután megkapták okmányaikat, hazaindultak. Az objektumban csak a hivatásos tiszték és altiszték maradtak, nagyon kevés katonával. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után nem sokkal, 1919. január 1-jén a cs. és kir. 76. gyalogezred is megszűnt. A felszámolás után a tiszték és a legénység a soproni gyalogezredbe, majd a magyar királyi 5. honvéd gyalogezred állományába kerültek át.

Az első világháború után

A háború végével a katonák hazatértek. Az elesettekre, a küzdelmes évekre emlékezni kellett. A volt császári és királyi 76. gyalogezred tisztjei és katonái előtt példaként szerepelt a volt császári és királyi 9. huszárezred, amelynek Sopronban már állt 1924. decemberétől az emlékszobra és működött a bajtársi körük is. A polichnai csata emléknapiját az ezred volt tisztjei és katonái minden évben megünnepelték, misét hallgattak, közös ebéden vagy vacsorán vettek részt. Azt is elhatározták, hogy megszervezik a Bajtársi Kört. Erre több előkészítő ülés után,

³⁵ Megjelent a „Sopron” c. napilapban, 1916. június 24.

1929. június 9-én került sor. A Bajtársi Kör elnöke Kő József nyugállományú tábornok lett.³⁶ A Kör tisztikara a következőkből állt:

elnökhelyettes: Perkovátz Félix;

alelnök: Jobb József ny.áll. alezredes,

ügyvezető elnök: Stánitz Mihály;

I. titkár: Gárdonyi Károly;

II. titkár: Tóbiás József;

pénztáros: Eisner Vilmos;

ellenőrök: Fridrich Viktor ny. áll. őrnagy; Tarnay Ferenc; Posch Ferenc.

A vezetés első ülését 1929. június 21-én tartotta, a Pannónia szálló üvegtermében. Kimondták, hogy a Bajtársi Körnek tagja lehet mindenki, aki a császári és királyi 76. gyalogezred katonája volt, valamint azok is, akik más császári és királyi gyalogezred kötelékében szolgáltak, de nincs bajtársi körük, illetve a volt alakulat állomáshelye nem Magyarországon volt található. Tagdíjat nem állapítottak meg. Az összjövedeleket a vezetés szervezte. A Kör fő célja: emlékmű állítása a gyalogezrednek és elesett katonáinak. Jelentkezni az Eisner vegyeskereskedésben (Városház u. 2.) és a Perkovátz vendéglőben lehetett. Kő József nyugállományú tábornok szervezőkészsége meghozta a kellő eredményt. Megalakult a szoborbizottság, a fővédnökséget herceg Esterházy Pál vállalta. Az ezred volt tartalékos főhadnagya, Bödy Kálmán³⁷ (a Vas megyei Pecölön született 1885. július 25-én) budapesti szobrászművész tervei alapján készült el az emlékmű. Bödy Kálmán a császári és királyi 76/IV. zászlóaljhoz került, az orosz frontra. 1914. november 22-én megsebesült. Felgyógyulása után, 1915 júliusától folyamatosan a fronton volt. Háborús kitüntetései: Ezüst Katonai Érdemérem, Bronz Katonai Érdemérem, Bronz Vitézségi Érem, Károly csapatkereszt. Megkapta a magyar Háborús Emlékérmet, kardokkal, sisakkal, az osztrák Háborús Emlékérmet, sisakkal.

A város a Deák téren biztosított helyet a szobornak, melynek avatását a Krasznik-polichnai ütközet évfordulóján tartották.³⁸ A Hadtörténeti Múzeum 1931. augusztus 22-én az alakulat háborús zászlóját tiszti kísérettel Sopronba küldte. Az állomáson Kő József nyugállományú tábornok, Szébeny (Wolf) Miksa nyugállományú tábornok, Görög (Gorsić) Guido nyugállományú ezredes és az alakulat volt tisztjei, katonái fogadták. A téren 1931. augusztus 23-án felsorakozott az ünneplő közönség.³⁹ A vármegye vezetői, élen vitéz Simon

³⁶ Kő József (1874–1951) tábornok. A cs. és kir. 76. gyalogezredhez 1910-ben helyezték át. A polichnai ütközetben a II/8. század parancsnoka. Tábornok 1926. július 20.; nyugállományba 1927. január 1-jén került. Országgyűlési képviselő 1935-től. Kitüntetései: Lipót-rend lovagkereszt; III. osztályú Vaskorona Rend; III. osztályú Katonai Érdemkereszt; mindhárom hadidíszítménnyel, kardokkal; III. osztályú Magyar Érdemkereszt.

³⁷ Bödy Kálmán tartalékos főhadnagy 1917-ben elkészítette a cs. és kir. 76. gyalogezred bronz plakettjét. A Soproni Múzeumban egy példánya látható.

³⁸ Az emlékmű avatásáról lásd: Tóth Imre: A hűség és emlékezés jelei Sopronban. In: Bedécs Gyula – Trukáné Katona Zsuzsanna (szerk.): Az első világháború emlékeztetői Pozsony vármegyétől a Mura vidékig. Universitas-Győr Nonprofit Kft. Győr, 2010. 265–274.

³⁹ Soproni Hírlap 1931. augusztus 25.

Elemér főispán; a polgármester Thurner Mihály; a városban állomásozó alakulatok díszszázadai Lichtneckert András vezérkari ezredes vezetésével; a városban élő nyugállományú tisztek és volt katonák, Szepessy (Bugsch) Aladár nyugállományú tábornok vezetésével. A volt 76-osok önálló egységet képezve sorakoztak fel a zászló mögött, mely ütközetekben lobogott előttük. Kissé tépett, rojtos, löporfüstös, de mégis az övék, a volt ezred becses ereklyéje. Rajta felirattal: „Semper et ubique fidelis” („Mindig és mindenhol hűség”).

Az avatáson a misét Sáring Károly, az ezred volt káplánja tartotta, majd Kő József nyugállományú tábornok mondott ünnepi beszédet, melynek befejezéseként a zászlóra tekintve a következőket mondta: „A babérral koszorúzott szent ereklye alatt fogadjuk, hogy a mi ezredünk tradíciójához híven, a messze földön nyugvók emlékét kegyelettel megőrizzük.” A zászlót a volt 76-os tisz, Bartholomäus Ballabene őrnagy tartotta, akit az ütközetek során III. osztályú Vaskorona Renddel, Katonai Érdemkereszttel, Ezüst Katonai Érdeméremmel, kardokkal tüntettek ki. A szoborra két felirat került: „A volt császári és királyi 76. gyalogezred elesett 8625 hősének dicsőséges emlékezetére” és „Emelték a vértanúk bajtársai, Sopron sz. kir. város, továbbá Sopron és Moson vármegyék közössége”.⁴⁰

3. kép. A cs. és kir. 76. gyalogezred emlékműve. Tervezte: Bődy Kálmán
Képeslap, Bognár Béla gyűjteményéből

⁴⁰ Az elesettek számát az 1950-es évek végén levették a szoborról, mely a Hagyományörzők javaslatára került vissza, 1995. után.

A szobor avatását követően, minden év augusztus 23-án tartottak megemlékezést, és koszorúkat helyeztek el a talapzaton. Az ünnepségeket a volt ezred Bajtársi Köre szervezte. A Bajtársi Kör vezetése az éves közgyűlések során rendszeresen módosult. 1944-ben az utolsó elnök, Wayán Ferenc, a Siketnémák Intézetének igazgatója volt. A koszorúzás hagyományát elevenítette fel egy alkalommal az ausztriai Halbturnban (Féltorony) működő, 2007. áprilisban alakult, volt K. u. K. 76-os Hagyományörző Egyesület, akik 2008. április 13-án koszorút helyeztek el a szobornál, Sopron város vezetőivel és a magyar Hagyományörzők részvételével. A város katonai tradícióinak megőrzése érdekében, az egykori katonákra való emlékezést érdemes lenne feleleveníteni. A májusi Hősök Napján egy-egy koszorút, pár szál virágot elhelyezni a szobor talpazatán, és néhány szóval megemléteni, hogy a 150 évvel ezelőtt alapított soproni háziezred megtette, amit esküjében vállalt, kiérdemelve az utókor megbecsülését.

A Soproni Szemle Szerkesztősége és Szerkesztőbizottsága ezúton köszönti őszinte tisztelettel 85. születésnapján Hárs Józsefet, a kutató szellemű és éles szemű helytörténészt, a Szerkesztőbizottság tagját és a Szemle korábbi olvasószerkesztőjét, technikai szerkesztőjét és alapítványi titkárát. Kívánjuk, hogy még sokáig nyújtson olvasóinak – ahogyan honlapján maga fogalmaz – „jó szórakozást és szellemi elmélyülést”!

* * * * *

HÁRS JÓZSEF | A testvérvárosok és Sopron, 1982–2002¹

¹ A testvérvárosok és Sopron c. pályamunkám felkérésre készült és a Magyar Nemzeti Múzeum és a Honismereti Szövetség 2003–2004. évi országos pályázatán első díjban részesült. Köszönetemet fejezem ki azoknak, akik az önkormányzatnál és a levéltárban a témára vonatkozó kutatásaimat segítették. Elsősorban Németh Éva szakreferensnek köszönöm nélkülözhetetlen segítségét. A jelen közlésnél részletesebb eredeti tanulmány teljes szövege megtalálható a Soproni Levéltárban.